

слідчої дії потребує наявності певних підстав та умов. Традиційно підстави проведення слідчих дій поділяють на юридичні (правові) та фактичні. Правовою підставою відбирання біологічних зразків слід вважати постанову прокурора або ухвалу слідчого судді, фактичною — неможливість вирішення поставлених перед експертом питань за відсутності порівняльного матеріалу. Водночас окремі науковці цю підставу без пояснень називають науковою та вдаються до змішування умов і підстав для проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Внесення відомостей до ЄРДР про початок кримінального провадження, на нашу думку, є обов'язковою умовою для проведення слідчих дій, а не підставою до цього [1, с. 8].

Якщо відбирання біологічних зразків слід здійснювати за правилами для освідування, правовою підставою його проведення має бути постанова прокурора (ч. 2 ст. 241 КПК). Відбирання біологічних зразків (у разі погодження на це особи) має здійснюватися на підставі постанови прокурора. Якщо особа відмовляється добровільно надати біологічні зразки, слідчий-суддя розглядає клопотання про їх примусове відбирання.

Якщо ж відбирання біологічних зразків визнати слідчою дією, то це позбавить сторону захисту можливості самостійного отримання таких зразків. Проведення слідчих дій покладено на слідчого, прокурора, а за їх дорученням — на оперативні підрозділи відповідних органів (ст. 41 КПК).

Потребує уточнення порядок відбирання зразків у випадках, коли експертизу призначає суд за клопотанням сторони провадження. Можливість відбирання зразків безпосередньо суддею із залученням спеціаліста сумнівів не викликає. Проте у ст. 245 КПК йдеться про можливість відбирання зразків за дорученням суду залученим спеціалістом. Деякі спеціалісти вважають, що, керуючись

таким дорученням, спеціаліст відбирає необхідні зразки для проведення експертизи, про що складає акт, який засвідчують підписи учасників отримання зразків (потерпілий, обвинувачений та його захисник, батьки неповнолітньої особи, службові особи) [5, с. 508].

Якщо погодитися з тим, що отримання зразків є слідчою (розшуковою) дією, то формами фіксування кримінального провадження є протокол; носій інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; журнал судового засідання (ст. 103 КПК). Отже, у КПК не згадується про можливість фіксування процесу кримінального провадження в інших формах.

Розглянуто лише окремі питання, що стосуються регулювання процесу отримання зразків та підготовки матеріалу для експертизи. Потрібно сприяти подальшому упорядкуванню цієї діяльності та посиленню гарантій забезпечення прав та законних інтересів особи під час підготовки, а також проведення експертних досліджень.

Список використаних джерел

1. Коропецька С. О. Відбирання зразків біологічного походження на стадії досудового розслідування : метод. рек. Івано-Франківськ : Голіней О. М., 2016. 48 с.
2. Колесник В. А. Залучення експерта сторонами кримінального провадження на стадії досудового розслідування // Вісник Академії адвокатури України. 2016. Т. 13. Ч. 3 (37). С. 87—96.
3. Сокурченко В. В. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народж. проф. М. В. Салтєвського (Харків, 08.11.2017). Харків, 2017. С. 38—39.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка та ін. Київ, 2012. 1224 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / відп. ред. С. В. Ківалов та ін. Харків, 2013. 1104 с.

М. В. Даньшин,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права Національної безпеки та правової роботи
Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2841-1891>, e-mail: crime.scince@ukr.net

О. В. Бабарицький,

кандидат економічних наук, полковник, заступник начальника Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого з навчальної та наукової роботи —
начальник навчального відділу, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org>, e-mail: aleksandr.babaritskiy@ukr.net

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА

Анотація. Розглянуто питання оптимізації фахової підготовки судових експертів з урахуванням сучасних процесів видозміни злочинності й вітчизняної системи органів правопорядку, а також реформування вищої освіти в Україні за загально визначеними європейськими стандартами та нормами.

Ключові слова: освіта, судовий експерт, магістр, стандарт, програма.

Abstract. The issues regarding optimization of professional training of forensic experts taking into account modern processes of change in crime and the domestic system of law enforcement agencies, as well as higher education

reform in Ukraine according to generally accepted European standards and norms are considered.

Keywords: education, forensic expert, master, standard, program.

Аннотация. Рассмотрены вопросы оптимизации профессиональной подготовки судебных экспертов с учётом современных процессов изменения преступности и отечественной системы органов правопорядка, а также реформирования высшего образования в Украине по общепринятым европейским стандартам и нормам.

Ключевые слова: образование, судебный эксперт, магистр, стандарт, программа.

Сьогодні в Україні впроваджено три ланки вищої освіти — бакалаврський рівень (перший), магістерський (другий), доктор філософії (третій) та передбачений інститут доктора наук у певній галузі сучасного наукового знання. Ця система ґрунтується на європейському досвіді підготовки фахівців і загальноновизнаних традиціях наукового життя. Україна з часів здобуття своєї незалежності стала на шлях утілення їх у свій освітній процес та вже пройшла ним чимало, отримавши як позитивні, так і негативні наслідки реформування вищої освіти та намітивши окремі тенденції подальшого свого розвитку та вдосконалення [1, 2]. Зараз активно розглядають одразу декілька законопроектів у цій сфері, що значно видозмінюють загальноосвітній процес (зокрема, у галузі 08 «Право») та процес атестації наукових кадрів. Щодо цього точаться жваві дискусії між прихильниками різних точок зору та концепцій. Однак, усі розуміють необхідності подальшої активної роботи у цій галузі та неможливість зупинитися на досягнутому.

Також слід констатувати, що видозмінюється сучасна злочинність. Так, в умовах сьогодення на тлі загострення економічної та соціальної сфер унаслідок розгорнутих протиепідемічних заходів, тривалого озброєного конфлікту на Сході нашої держави, появи серед населення величезної кількості необлікованої вогнепальної зброї та ін. значно погіршилася криміногенна ситуація. Змінилася соціально-психологічна характеристика особи злочинця, постійно вдосконалюються способи злочинного посягання, модернізується технічне оснащення злочинів, злочинність уже набула транснаціонального характеру. Так, за останні роки пересічний злочинець значно помолодшав, у нього відсутні внутрішні бар'єри до вчинення особливо жорстоких та цинічних злочинів, він добре озброєний і технічно оснащений, політично заангажований (іноді злочини мотивують політичною кон'юнктурою та приховують політичним протистоянням або економічними суперечками між суб'єктами господарювання). Можна стверджувати, що іноді існує тісний взаємозв'язок між професійною злочинністю та представниками влади (зокрема, вищих її ешелонів).

Саме це, на наше глибоке переконання, можливо, буде однією з відповідей на запитання: чому зараз такий високий рівень злочинності, не зважаючи на величезну армію професійних юристів у країні, правоохоронців, наявного сучасного технічного арсеналу правоохоронних органів, активність правничої науки, яка майже щотижня у різних областях країни проводить потужні наукові заходи з актуальних проблем протидії та стримування злочинності? Але ситуація тільки загострюється. Ми вважаємо, що ще однією з причин є не вирішені питання осучаснення навчального процесу до дійсних проблем практики правоохоронної діяльності та розбудови нового уявлення про вимоги до підготовки сучасного правоохоронця. Зараз украй потрібно озброїти його потужним теоретичним інструментарієм, використовуючи який, він зможе ефективно працювати та вирішувати різноманітні завдання розкриття та розслідування різних видів злочинів у сучасних умовах, а не послуговуючися досвідом минулого.

Сьогодні саме це слід уніфікувати, оптимізувавши освітні навчальні програми за різними спеціалізаціями у галузі 08 «Право» профільних вишів та юридичних факультетів нашої держави. МОН України розробляє стратегію більш широкого впровадження спеціальності «Правознавство», вибудовує систему її спеціалізацій стосовно різних військових і правоохоронних закладів освіти. Це величезна робота, ми сподіваємося, що вона досягне своєї мети — отримати якісний продукт у вигляді висококласного правоохоронця.

У цьому аспекті ми вважаємо за доцільне зосередити увагу на проблемі підготовки судового експерта. В Україні насправді є досвід такої роботи, діють потужні наукові центри органів юстиції, МВС, МОЗ, прокуратури та СБУ, здійснюються сучасні експертні дослідження, існують традиції кадрового відбору експертів, їх атестації та підготовки, змінюється та вдосконалюється чинне законодавство у цій сфері. Але, беручи до уваги видозміну, з одного боку, сучасної злочинності, з іншого — процесів, які супроводжують необхідність пристосування практичних підрозділів до сьогоденних викликів (що відображено у зміні сучасного освітнього процесу у цій галузі), слід констатувати необхідність зміни парадигми фахової підготовки судового експерта.

Настав час, коли потрібно запроваджувати у різні освітні навчальні програми підготовки «магістр» своєрідну спеціалізацію «судова експертиза». Причому це доцільно робити не тільки у межах правничої галузі знань, а й в інших — як своєрідної моделі застосування їх знань (біологічних, математичних, фізичних та ін.) у судово-експертній діяльності. Насправді, потужним науковим колективом Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого свого часу було розроблено освітню навчальну програму підготовки судових експертів на своїй базі, існує концепція та бачення орієнтирів роботи у цій сфері. Тому, об'єднавши зусилля з фаховими судово-експертними установами та використовуючи можливості ХНУ імені В. Н. Каразіна як класичного університету, випускники якого складають основу трудових колективів різних судово-експертних установ країни, можна запропонувати свою судово-експертну програму підготовки магістерського (другого) рівня вищої освіти у тих галузях знань, які потребують додаткової фахової підготовки у межах цього рівня. Можливо, спочатку слід говорити про магістерський рівень як додаткове перенавчання у галузі 08 «Право» за спеціалізацією «судова експертиза».

Отже, сьогодні виникла нова проблема, що потребує свого вирішення, — це питання уніфікації й оптимізації процесу підготовки та навчання судового експерта. Тільки вдосконалення нормативно-законодавчого поля для застосування цих знань уже замало. Нині потрібно розробити й ухвалити на державному рівні єдиний Стандарт освітньої навчальної програми магістерського (другого) рівня навчання у галузі 081 «Право» за спеціалізацією «Судова експертиза», розробити вимоги й обов'язкові стандарти цієї спеціалізації у межах інших галузей, запропонувати єдині правила перепідготовки та підвищення кваліфікації

судового експерта. Убачаємо, що цю величезну роботу можна провести на високому рівні тільки за умови залучення можливостей наукової громади, представників громадськості, професійної спільноти, МОН і МОЗ України й на базі такого потужного наукового та навчального (третього рівня навчання) спеціалізованого закладу, який зможе координувати зусилля усіх учасників, як Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України.

Список використаних джерел

1. Шепитько В. Ю. Криміналістика в системі юридических наук и ее роль в глобальном мире // Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика : 10 (позачерг.) Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 ч. Харків, 2014. Ч. 1. С. 142—153.
2. Даньшин М. В., Волобуєв А. Ф. Завдання криміналістики в умовах реформування кримінального процесу // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. Харків, 2018. Вип. 18. С. 53—62.

С. В. Добко,

завідувач сектору Тернопільського НДЕКЦ МВС України, м. Тернопіль, Україна,
e-mail: sdoTetnopol@gmail.com

РОЛЬ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ МІСЦЕ СЕРЕД КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ

Анотація. Відзначено, що автоматизовані дактилоскопічні ідентифікаційні системи (АДІС) — зручний і ефективний інструмент обробки й накопичення дактилоскопічної інформації з метою її використання у розкритті та розслідуванні злочинів, а також інших функцій, пов'язаних з ідентифікацією особи.

Ключові слова: облік, дактилоскопія, криміналістичний, ідентифікація, інформація.

Abstract. The automated fingerprint identification systems (AFIS) is a convenient and effective tool for processing and accumulation of fingerprint information with the purpose of its use while detection and investigation of crimes, as well as fulfilling other functions related to personal identification

Keywords: registration, fingerprinting, forensic, identification, information.

Аннотация. Отмечено, что автоматизированные дактилоскопические идентификационные системы (АДИС) — удобный и эффективный инструмент обработки и накопления дактилоскопической информации с целью её использования в раскрытии и расследовании преступлений, а также других функций, связанных с идентификацией личности.

Ключевые слова: учёт, дактилоскопия, криминалистический, идентификация, информация.

Облік — система збирання, накопичення, оброблення, узагальнення і реєстрації певної інформації або сукупності даних, що відображає якісну та кількісну характеристику подій, явищ, фактів, процесів, об'єктів тощо.

Систему криміналістичних обліків в Україні залежно від вирішуваних завдань поділяють на інформаційно-довідкові та оперативно-пошукові.

Інформаційно-довідкові обліки зазвичай безпосередньо не пов'язані з подією злочину, а є результатами накопичення об'єктів і відомостей інформаційного характеру. Об'єктами інформаційно-довідкових колекцій і картотек можуть бути зразки різноманітних виробів, фотографії, малюнки, таблиці, каталоги тощо.

На відміну від інформаційно-довідкових обліків, оперативно-пошукові безпосередньо пов'язані з подією

злочину та зазвичай містять об'єкти, вилучені під час оглядів місць подій або проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій. До них належать: дактилоскопічні обліки; колекції слідів злому, взуття, транспортних засобів; волокон; бланків документів; кулегільзотек, колекції суб'єктивних портретів та ін. [1].

Види криміналістичних обліків:

- трасологічний;
- дактилоскопічний;
- балістичний;
- холодної зброї;
- грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток;
- осіб за ознаками зовнішності;
- вибухотехнічний;
- пожежно-технічний;
- наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів;
- генетичних ознак людини;
- записів голосів та мовлення осіб [2].

Майже усі ці види обліку сьогодні функціонують в Експертній службі МВС України, зокрема дактилоскопічний облік, який ведуть за допомогою складної, захищеної від несанкціонованого втручання ідентифікаційної системи, що містить текстову, графічну та математичну інформацію. До текстової інформації належать анкетні дані особи, а також дані про місце події, де було вилучено слід, та її обставини. Графічна інформація містить зображення відбитку пальця чи відтиску долоні, а також зображення сліду. Основою математичної інформації є цифровий код, утворений шляхом перетворення за допомогою програмно-технічних комплексів АДІС графічної й текстової інформації, за яким здійснюють пошуки та порівняльні операції.

Перетворення (кодування) інформації може бути здійснено у різний спосіб. Крім того, кодувати можна вручну, напівавтоматично й автоматично.

Сучасні інформаційні технології дають змогу зберігати й обробляти великі й надвеликі обсяги дактилоскопічної